

Opsamling fra seminar om kulturmiljøet i planlægningen Silkeborg d. 10. juni 2013

En vigtig opgave for de danske kommuner er at skabe overblik over og sikre kulturmiljøer igennem planlægning. Viden om kommunens unikke og helstøbte kulturmiljøer kan nemlig bruges som et aktiv i udviklingen af vores byer og landområder.

I samarbejde med Silkeborg Kommune inviterede Bygningskultur 2015 i juni 2013 til seminar med fokus på, hvordan man kan gribe arbejdet med kulturmiljøer an i planlægningen. Med afsæt i Silkeborg Kommunes arbejde og erfaringer stillede vi skarpt på, hvad der karakteriserer kulturmiljøerne og hvordan de kan bruges fremadrettet.

Med dette notat samles der op på dagens oplæg og pointer. Følgende indgår:

- Om arbejdet med kulturmiljøer i planlægningen ved Lisbeth Øhrgaard, arkitekt MAA Kulturstyrelsen
- Om Silkeborg Kommunes arbejde med kulturarv og kulturmiljøer ved Svend Jakobsen, planchef i Silkeborg Kommune
- Om destinationsudviklingen af hærvejen ved Steen Anker, projektleder ved destination hærvejen.
- Stemningsbilleder fra byvandring ved Gudenåen og Hærvejen
- Opsamling fra casebaseret cafedialog

Lisbeth Øhrgaard, arkitekt MAA Kulturstyrelsen om arbejdet med kulturmiljøet i planlægningen

I arbejdet med kulturarv er det vigtigt at være præcis på, hvilke dimensioner af begrebet man har fokus på. Er det den faste kulturarv – det vi ikke kan flytte såsom bygningerne, fortidsminderne eller kulturmiljøerne? Den løse kulturarv – det vi kan samle op og flytte såsom fundene og genstandene, som vi gemmer på arkiver, museer og biblioteker? Eller er det den immaterielle – det vi kan kalde etnografika såsom traditioner, vaner, skikke, håndværk, teknikker, dialekter, sange etc.? Kommuneplanlægningens forpligtelser over for kulturarven knytter sig til den faste kulturarv – de bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer.

Formalia om kulturmiljøer

Kulturmiljøerne er defineret som ”Et geografisk afgrænset område, der i sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling”. Et kulturmiljø er et værdifuldt udsnit af den faste kulturarv i byen eller landskabet. De statslige mål for kommunernes arbejde med kulturmiljøerne er, at værdifulde kulturmiljøer og kulturhistoriske helheder skal kortlægges, beskrives og sikres. Ligeledes fremgår det, at formidlingen af kulturarven skal fremmes og rettes mod at vise menneskets virksomhed i alle perioder. De statslige krav til kommunens arbejde med kulturarven er nedfældet i planlovens §11 a, nr. 14 (kommuneplankataloget) samt planlovens §15, stk. 2, nr. 14. (lokalplankataloget). Her fremgår det, at kommuneplanerne skal indeholde retningslinjer for sikring af de kulturhistoriske bevaringsværdier, fx beliggenhed af værdifulde kulturmiljøer og andre bevaringsværdier.

Eksempel: De tidligere industrier har ofte haft en afhængighed af adgangen til vand og vandkraft. Kanaler, broer o. lign. kan derfor være stærke markører for den lokale industriarv. Retningslinjer kan derfor være at sikre sådanne bærende bevaringsværdier ved kommende aktiviteter. Det kan også være nødvendigt at pleje fx kanalkanten mod tilgroning, så kulturarven/kanalen fortsat kan formidlers.

Da kulturmiljøerne repræsenterer et vigtigt og værdifuldt udsnit af den faste kulturarv i byen eller landskabet, er det vigtigt at gøre sig nøje overvejelser om, hvordan man kan danne sig et overblik over dem. Det kan være en god ide at tage udgangspunkt i de lokale forhold og ressourcer. Mange overtager de tidligere amters udpegninger af kulturmiljøer i det åbne land, men det er vigtigt at bemærke, at der også stilles krav om udpegninger af kulturmiljøer i byerne.

Der stilles ikke krav til, hvordan arbejdet gribes an og heller ikke til, hvor mange man udpeger, men med SAVE-vejledningen, KIP-vejledningen og vejledningen til landskabskaraktermetode stilles en række metoder til rådighed. SAVE har fokus på byer og

bygninger og giver gode råd til, hvordan man beskriver arkitektur, topografi og historie. KIP har fokus på kulturmiljøer og lægger særlig vægt på en læsning af landskabet og på beskrivelsen af kulturhistorien. Landskabskarakter-metoden sætter fokus på landskabet – og vil måske i visse sammenhænge kunne medføre lidt misvisende opdelinger af landskabet i forhold til kulturhistorien. Da mange kommuner gennemfører landskabskarakteranalyser, bør man – hvis man anvender den i forbindelse med kulturmiljøkortlægning – supplere med et ben, der handler om kulturhistorie (inddrag det lokale kulturhistoriske museum).

Det kan være en stor fordel at inddrage forskellige fagligheder til arbejdet med kulturmiljøer. En lokal bevaringsforening har ofte indgående kendskab til den lokale udvikling, ligesom det kulturhistoriske museum med dets indgående kulturhistoriske viden og stærke formidlingskompetencer er en oplagt samarbejdspartner. Det er vigtigt at planlægge samarbejdet i god tid, og at et eventuelt længerevarende samarbejde om opgaven indledes med en fælles forventningsafstemning om ressourcer, milepæle og tidsperspektivet.

I de indledende faser vil arbejdet foregå fra skrivebordet, hvor man kan danne sig overblik over tidligere planer, atlas og registranter. Ofte kan historiske kort over kommunen afsløre, hvordan kommunen har udviklet sig over tid. Disse kort har man adgang til via Kulturstyrelsens database over fredede og bevaringsværdige bygninger: FBB. Et møde med det lokale kulturhistoriske museum tidligt i processen kan bidrage til at afklare, hvad der helt overordnet kendetegner kommunens udviklingshistorier, og hvad kulturmiljøerne dermed kan forventes at fortælle om. Er det et særligt *tema* såsom landskabsudnyttelse, kystkultur, industri? Er det hverdagslivet med dets servicebygninger, institutioner og boligområder? Er det infrastrukturen med eksempelvis stationsbyerne, borgerskabet med dets villaer og lysthuse, forsvaret, adelen el. lign.? Er det en *tidsepoke* såsom vikingetiden, middelalderen, guldalderen, oplysningstiden eller moderniteten? Eller er det en *udvikling* såsom landboreformerne, de religiøse vækkelser, andelsbevægelsen, urbaniseringen, industrialiseringen, det moderne gennembrud, velfærdsstaten o. lign.?

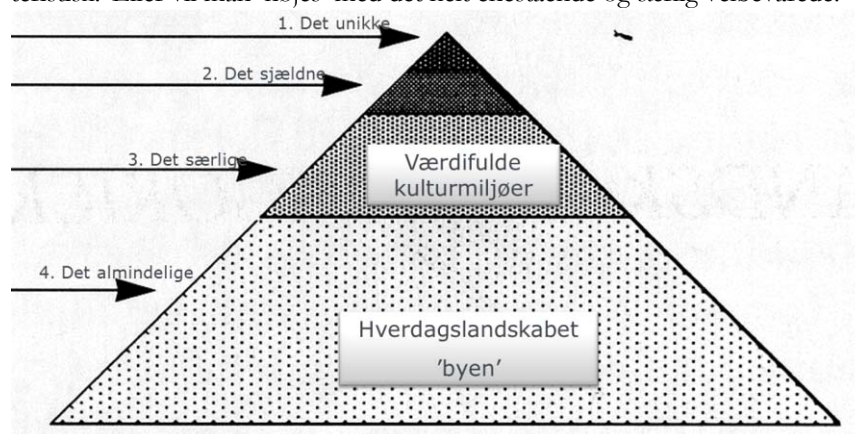
En sådan viden kan skærpe blikket for de kulturhistoriske spor af udviklingshistorierne. Med viden om eksempelvis betydningen af landskabsudnyttelsen bliver det lettere at få øje på eksempelvis den jordbrugsmæssige udnyttelse af landskabet med landsbyernes ejerlavsgårde, enkeltgårde og husmandsudstykninger til følge.

Eksempel: Billedet viser en fægang som blev brugt til at drive kvæg fra landsbyen og ud til græsningsarealer. I en kulturmiljø-udpegning ville den derfor høre til landsbyens ejerlav. I en landskabsanalyse ville den sandsynligvis blive tolket anderledes, fx som landskabsskel mellem det højere agerland og det lavere engareal.

I arbejdet med at prioritere mellem de ofte mange kulturmiljøer man kortlægger i kommunerne, kan der anlægges forskellige kriterier alt efter de lokale forhold. Relevante spørgsmål kan være: Hvor finder vi de bedste miljøer? Hvor ser vi de mest repræsentative spor af udviklingshistorierne? Er der helt unikke og egnstypiske miljøer blandt de kortlagte områder? Hvordan sikrer vi en diversitet i miljøerne? Ser vi klare udviklingsmuligheder eller overlap med andre beskyttelsesforhold? Hvilke midler har vi at gøre med, og hvor mange kulturmiljøer kan vi overkomme? Mener vi det stadig nu, et stykke tid efter vi kortlagde kulturmiljøet?

For eksempel illustrerer modellen nedenfor, at findes spor efter mennesker overalt i landskabet, men ofte er de 'blandet' godt op, udvisket, omdannet, bygget ovenpå etc. Det er det 'almindelige' – hverdagslandskabet. Nogle steder træder 'sammenhængende' spor dog tydeligere frem og giver os et billede af nogle særlige funktioner eller særlige sammenhænge – det særlige. Det 'særlige' kan være gammelt, men også af nyere dato. Blandt det særlige – de potentielle, værdifulde kulturmiljøer - kan man prioritere, hvor meget man vil tage med. Vil man udpege kulturmiljøer, der er med til at give identitet og fortælle kommunens generelle udviklingshistorie? Vil man satse på noget egnskaraktæristisk? Eller vil man 'nøjes' med det helt enestående og særlig velbevarede?

Særligt i den sidste fase af arbejdet med kulturmiljøerne, hvor man prioriterer og formulerer retningslinjer og handlinger til kommuneplanen, er det en fordel at have politikerne med. En udflugtsrække i bus, hvor man dels formidler på stedet og drøfter hhv. sårbarheder og udviklingsmuligheder med politikerne, kan være rigtig godt givet ud og kan bidrage til politikernes følelse af medejerskab til udpegningerne.

Kulturmiljøarbejdet giver anledning til at komme helt tæt på de unikke lokale kvaliteter, og viden fra kortlægningen er derfor ofte genstand for stor offentlig interesse. Flere kommuner har derfor i arbejdet med at prioritere og udpege kulturmiljøerne inddraget lokale borgere og gjort brug af en formidlingsstrategi. Blot fordi alle kulturmiljøer ikke ender med at være udpeget i kommuneplanen, kan viden fra kortlægningen stadig ska-

be værdi andre steder. Derfor har flere kommuner gjort brug af Bygningskultur 2015's vandreudstilling "Steder med sjæl" og den afstemningsmodel, der er knyttet til udstillingen. Dermed har borgerne både fået viden om, hvilke værdifulde miljøer kommunen rummer og haft mulighed for at pege på, hvilke miljøer, de mener, rummer særlige kvaliteter. Andre kommuner har lavet deres egen formidlingsindsats via lokale medier, lokale turismeaktører eller Facebook, som nu rummer mulighed for at tilknytte dokumenter og afstemningsmoduler.

Kommuneplanen og redegørelsen for miljøerne

En udpegning af et kulturmiljø betyder ikke, at man skal forhindre eksempelvis bebyggelse og nedrivning. I den sammenhæng er lokalplanen det redskab, hvormed man kan lægge nogle begrænsninger på området. Med mindre der udarbejdes lokalplaner for de enkelte kulturmiljøer, er kulturmiljøerne således kun sikret i kommuneplanen og indgår dermed i kommunens forpligtigelse overfor borgerne.

Skal kulturmiljøerne spille en rolle for kommunens mulighed for at bruge dem til at kvalificere udviklingen, er det en god ide, at bruge kræfter på at beskrive bevaringsværdierne, dvs. en grundig og formidlende redegørelse for kulturmiljøerne i kommuneplanen. Det gør det lettere at lægge kulturmiljøudpegningen til grund ved landzoneadministration- og byggesager i forbindelse med tilladelse til nedrivninger, modernisering, ombygning og renovering. En god beskrivelse af kulturmiljøerne bruges i markedsføringen af kommunen i fx. turisme- og friluftsplanelægning.

Kommuneplanen kan med fordel rumme en overordnet, formidlende beskrivelse af kulturmiljøets hovedtræk, da det er her, de fleste læsere henter deres viden om kulturmiljøet. Det er det vigtigt at beskrive de bærende bevaringsværdier, ligesom miljøet skal afgrænses på et kort. Redegørelsen bør også beskrive, hvad kulturmiljøet er sårbart overfor, fx overfor en byudvikling, beplantning, nedrivning af overflødige bygninger, store anlægs placering, vindmøller, biogas og husdyrbrug, erhvervsbyggeri, funktions-tømning og affolkning, vand- og naturplaner, energirenovering o. lign.? Til sidst bør redegørelsen rumme retningslinjer for, hvad der gælder i kulturmiljøet. Er der lokalplaner for området, og er der klare anbefalinger til bevaring og udvikling af kulturmiljøet? Vil miljøet eksempelvis blive styrket via mere information i området, regulering eller genopretning af veje, pleje af åløb, forbedret tilgængelighed og adgang eller destinationsudvikling? Eksempler på redegørelser kunne være: "Inden for xxx må tilstanden ikke ændres, hvis det forringer tilstand, sammenhænge, mulighed for forbedring, oplevelse....." eller "Bygninger og anlæg skal placeres/udformes under hensyn til bevaring, beskyttelse eller mulighed for forbedring af værdierne - eller oplevelse af dem....."

Erfaringer fra kommuner og museer (uddrag fra drøftelsen på dagen)

Det er vigtigt at understrege, at kommunerne ikke har store muligheder for at administrere udviklingen i kulturmiljøerne uden en lokalplan. Dog skal kommunen selv følge sine udpegninger og dermed lægge fx bevaringsværdierne til grund ved administration efter anden lovgivning. Derfor er pointen om en formidlende og grundig redegørelse

væsentlig at tage med videre, ligesom ideen om at inddrage politikere og andre fagligheder løbende kan anbefales. Arbejdet med at formidle kulturmiljøer ved hjælp af bl.a. udstillingen ”Steder med sjæl” har vist sig at være en god anledning til for alvor at få politikernes opmærksomhed og interesse vakt, og med et godt samarbejde mellem museum og kommune er det muligt at videreføre interessen efterfølgende.

Flere kommuner har god erfaring med, at mindre støttebeløb til ejere og ildsjæle, der arbejder for at fremme bevaringsværdierne, kan skabe stor virkelyst og medejerskab. En grundig redegørelse for kulturmiljøerne kan således bruges, når man opstiller kriterier for udbetaling af støtte fra eksempelvis kommunes egne sprosseskasser, Ministeriet for By-, Bolig og Landdistrikters pulje til bevaringsværdige bygninger, LAG-midler el. lign. Til sidst kan redegørelserne danne grundlag for eksempelvis arkitektur- eller restaureringspriser, der også fremmer den lokale opmærksomhed på de stedsbundne kvaliteter såsom bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer.

I arbejdet med prioriteringen af kulturmiljøerne er det vigtigt at være forberedt på diskussionen om, hvad der er kulturarv. Dels skal man vælge med omhu, så man kun får de vigtigste med, og dels skal man være opmærksom på de diskussioner, som ofte opstår. Mange oplever eksempelvis at nyere tids hverdagslandskaber og bebyggelser såsom ældreboliger kan være svære at argumentere for som vigtig kulturarv. Dette til trods for, at velfærdsstatens servicebygninger, institutioner og helhedsplanlagte boligområder repræsenterer kernen i den filosofi om lighed, der kendetegnede velfærdsstatens tidlige dannelse.

Svend Jakobsen, planchef i Silkeborg Kommune om Silkeborg Kommunes arbejde med kulturarv og kulturmiljøer

Kommunerne skal bidrage til at sikre kulturarven. Den forpligtigelse handler både om, at bruge bygningsarven som et aktiv og løftestang for nyt liv og oplevelser, men også om at sikre, at det vi laver i kommuneplanlægningen, bliver morgendagens kulturarv. Planlæggere er skabere af *fremtidens* kulturarv.

I Silkeborg, som er en by fra 1840'erne, finder man ikke meget af det, som normalt forbindes med kulturarv. Ingen fine købstadsmiljøer, bindingsværker eller stråtekte tage. Den kendte arkitekt Anton Rosen har skabt en del bygninger i byen. Mange af dem er et populært motiv på turisters snapshots fra byen. De unikke arkitektoniske perler overses imidlertid tit af byens barnefødte borgere. Tendensen er nemlig, at man ofte overser det arvesølv, som man i årevis har været forvænt. Derfor gjorde kommunen en særlig indsats for at formidle værkerne på Arkitekturens Dag 2012.

Foruden Anton Rosen kan byen takke de danske statsbaner for sin oprindelse. Byen blev, som så mange andre, etableret med jernbanen, og har udviklet sig med den industri, som nød godt af både jernbane og af Gudenåens vandkraft. Netop jernbanen, industrien og åen er derfor stærke markører for den kulturarv, som binder borgere i Silkeborg by sammen og bidrager til identitet og lokal forankring.

I dag danner industriens bygninger rammen om nyt liv. Den tidligere papirfabrik rummer både moderne scenekunst, kreative erhverv og hoteldrift, mens Gudenåen med den landskendte Hjejle, de fine gamle bådhus og prangende villaer er et populært udflugtsmål for roere, turister og lystfiskere. Også de gamle spor langs med jernbanen bevares og udvikles som moderne supercykelstier, der slynger sig omkring byen. Alt i alt indgår Silkeborgs kulturarv som et levende aktiv for hele byens borgere, for erhvervet og for byens turister og besøgende. Også selvom arvegodset ikke rummer de mest kendte klassikere fra fortiden.

I forslaget til kommuneplan for 2013- 2025 aktualiseres kulturarven da også under det overordnede tema: "Liv og oplevelser". Visionen for kulturarven er, at den skal kunne ses og opleves i sin mangfoldighed i både by og på land, og at den skal bidrage til identitet og lokal forankring.

Trods de fine hensigter er kulturarven ved alle udvalgs møder i kamp om pladsen. Kommunen har ikke et bevaringsudvalg, og alt, hvad der vedrører kulturarv og bevaring, er i hård konkurrence med andre emner inden for planlægningen. Her er naturen en væsentlig konkurrent. Silkeborg er kendt for natur, og der er et stort ønske om og interesse for at bruge naturen aktivt i hverdagen. Folk vil klatre i træer, sejle på søen og cykle i skovene. Derfor fylder naturen meget i politikernes arbejde. Flere steder i Silkeborg mødes kulturhistorien og naturen dog, og her er der særlige muligheder for at gøre en ekstra indsats. Gudenåen er et eksempel. Området er udpeget som kulturmiljø,

og der er, trods mange debatter om stedets bærende kvaliteter, politisk velvilje for at bruge området som et aktiv i byens udvikling.

Med Gudenåen oplevede kommunens planlæggere det modsatte, af det, der ofte sker, når politikere forelægges spørgsmålet om udvikling af et kulturmiljø, nemlig modstand og bekymring for at ødelægge stedets kvaliteter. Et eksempel på drøftelserne var den lokale diskussion om at lave en robane på Silkeborgsøerne. Der var store forbehold for den ide på trods af, at konstruktionen tillod, at banen kunne sænkes ned på bunden, når den ikke skulle bruges. Det, der blev vendepunktet var, da man i Herning Kommune gik til den yderlighed at grave en kunstig sø med henblik på at afvikle rostævner. Det skabte politisk opbakning til en robane på søen.

I dag er man sammen kommet tættere på en fælles forståelse af, hvad der kendetegner de bærende bevaringsværdier omkring Gudenåen, og der arbejdes langsigtet på at knytte Gudenåen og resten af Silkeborg by tættere sammen i en urban struktur med papirfabrikken placeret centralt. Som et led i den udvikling, er der vedtaget en lokalplan for den ladeplads, som Hjejlen benytter i dag, og som fremover skal fungere som en lille havn med tilhørende bytorv. Håbet blandt planlæggerne er, at udviklingen vil skabe anledning til også at få øget liv mellem papirfabrikkens bygninger, som i dag ofte fremstår mennesketomme på trods af de gode muligheder for at skabe liv i de historiske miljøer.

Oplæg fra Steen Anker, projektleder ved destination hærvejen. Om destinationsudviklingen af hærvejen

I Silkeborg Kommunes forslag til kommuneplan 2013 vil kommunen gøre en indsats for at sikre og udvikle oplevelsen af hærvejsstrækningen. Strækningen fra Viborg til Danevirke er et netværk af små grusveje og Danmarks gamle E45, eller datidens internet. Hærvejen strækker sig 250 kilometer ned gennem Jylland, og på vejen møder man ikke bare smuk natur, men også masser af fantastisk historie.

I dag bruges Hærvejen til cykelferier, vandreture, rideture og pilgrimsvandring. På strækningen gennem Silkeborg Kommune støder man på heste og prærievogne, mulighed for overnatning på gl. kroer, herberger, shelters, kirker, natur og meget mere.

Hærvejen skal udvikles som international destination for cykel- og vandreturisme. Det sker gennem en projektorganisation "Destination Hærvejen", som Viborg, Ikast-Brande og Silkeborg kommuner, VisitViborg, Silkeborg Turisme og Visit Ikast-Brande står bag.

Målt er at bruge de historier og den interesse, der knytter sig til kulturmiljøet til at skabe et "mersalg" og opnå flere turister - til de tre hærvejskommuner, Viborg, Ikast-Brande og Silkeborg, herunder særligt kommunernes landdistrikter.

Projektet er endvidere udviklet på baggrund af et tidligere projekt, der blandt andet betyder, at en lang række private og offentlige aktører langs Hærvejen allerede står parate til at udvikle og investere med Hærvejen som fælles udgangspunkt. Mange af disse aktører har tidligere knyttet sig til nærmeste by eller landsby og ikke til den nord-sydgående Hærvej, der løber gennem landdistrikterne og ofte gennem øde områder uden oplagte knudepunkter. Denne orientering mod Hærvejen som et samlet turistprodukt, på tværs af kommune- og regionsgrænser, leverer en ny platform for fælles forretningsudvikling, produktmodning, branding og markedsføring i erhvervsmæssige netværk og partnerskaber.

Projektets tre hovedaktiviteter er:

- / Produkt- og erhvervsmodning - dvs. Hærvejens turismetilbud skal pakkes og målrettes specifikke målgrupper. Metoderne er netværk, partnerskaber, kompetenceudvikling - bl.a. i samarbejde med Midtjysk Turisme og kommunernes erhvervservice.
- / Markedsføring - dvs. produkterne skal synliggøres og markedsføres målrettet mod de udvalgte målgrupper og segmenter - på specialmesser, på hjemmesider og i magasiner, hvor disse målgrupper nås.
- / Infrastruktur - etablering af "Hærvejsport" i de tre involverede kommuner - dvs. et fysisk sted på Hærvejen, der kan fungere som indgang til eller station på Hærvejen, hvor man kan få information og basal service. Og som kan fungere som lokal forankring og koordinering af aktiviteterne i området.

At destinationsudvikle et kulturmiljø som Hærvejen møder en række udfordringer på sin vej. Bl.a. har projektet skulle forholde sig til spørgsmålet om, hvordan man tackler ønsket om at bevare roen og muligheden for fordybelse, samtidig med, at man ønsker at udvikle liv og oplevelser i kulturmiljøet. Her vil en grundig redegørelse for kulturmiljøets bærende værdier være et godt redskab.

Projektet kræver dertil en tæt dialog med myndighederne, der forvalter planlovens krav om, at erhverv, der ikke knytter sig til landbrug, skovbrug og fiskeri i udgangspunktet skal placeres i erhvervsområder. Da flere af de gårde, der ligger langs Hærvejen ligger uden for landsbyer og dermed falder under landzonebestemmelserne, kræves der nemlig dispensationer til de ejere, som ønsker øget forretningsudvikling til turisterne.

Byvandring og oplæg ved Gudenåen og Hærvejen

Seminaret var tilrettelagt med to byvandring langsg hhv. Hærvejen og Gudenåen.

På papirfabrikken drøftede gruppen udfordringerne ved at omdanne et tidligere lukket industriområde til et åbent byrum, hvor alle er velkomne. Ligeledes blev betydningen af de små detaljer såsom uret på papirfabrikens gavl fremhævet som en vigtig detalje i historiefremstillingen. Uden uret kunne arbejderne nemlig ikke følge med i arbejdsdagens fremdrift.

Også skorstenene på arbejderboligerne var vigtige i omdannelsen af papirfabrikken. Der var nemlig to arbejderboliger for hver skorsten. For at kunne fortælle den historie, er skorstenene stadig synlige i dag.

Ejeren af papirfabrikken dannede i 1861 Hjejleselskabet og købte Hjejlen til byen. Hjuldamperen er sammen med hjejlekiosken på billedet blevet synonym med Silkeborg. Oplevelsen af at sejle med Hjejlen anses stadig som en autentisk oplevelse på trods af, at skibet sidste år fik indrettet moderne toiletter. Den information gav anledning til drøftelser om begrebet autenticitet.

Små karakteristiske bådhus langs Gudenåen. Her drømmer Silkeborgs erfarne byplanlægger Frands Stadil om at nå at lave en lokalplan, der kan sikre skala, bebyggelsesprocent, materialevalg og farveholdning før pensionen kalder. Det gav anledning til en drøftelse om, hvordan man kan forene ny arkitektur med historiske huse.

De to broer indgår i kulturmiljøet og fortæller om den grønne og den bymæssige udvikling på hver side af åen samt om behovet for at krydse åen. Broen til venstre er fredet og i dag arbejdes der - som led i byudviklingen - på en større omfartsvej lige netop her. Blandt løsningsforslagene er en ny vej, der skal kile sig mellem broerne.

Langs Gudenåen ligger en tidligere stiftelse, der i dag skal udvikles til moderne boliger. Kommunen har sikret, at der fortsat vil være offentlig adgang til vandkanten langs stisystemer, men hvad gør man, hvis der skal sættes altaner og solceller på bygningen?

Ladepladsen ligger tæt på Silkeborgs bykerne og indgår i en ny lokalplan, der skal sikre kvaliteterne og udvikle området til et bynært havneområde.

Med ladepladsen i ryggen kigger man op mod Silkeborgs bykerne. I dag er området adskilt af en parkeringsplads og en vej, der fungerer som en central trafikåre. Planen er at binde havn og bykerne sammen ved dels at skabe en ny plads til ophold og byliv tæt på havnen og dels ved at lave en ny omfartsvej, der skal lede trafikken udenom bykernen.

Hærvejen var datidens internet, forklarede destinationsudvikler Steen Ancher, der i dag arbejder for at skabe flere arbejdspladser der kan servicere den stigende turisme langs Hærvejen. Udfordringen er at finde en balance mellem at fastholde stedets ro og naturskønhed med ønsket om at servicere og tilbyde oplevelser.

Hærvejen var stuedrivernes nødvendige hverdagslandskab. Som blev anlagt fordi ruten var den nemmeste og fladeste at forcere. I dag er det kulturarv, forklarede historiefremfører Anja Høegh fra Blicheregens museer.

Deltagerne fik på turen demonstreret, hvordan man kan aflæse de kulturhistoriske spor som diger, stenkister, tunnelstier, hegn, plantager o.lign.

Cafedialog mellem deltagerne på seminaret

1. Case fra Svendborg om prioritering

I Svendborg Kommune ønskede man at få suppleret kulturmiljøudpegningerne i det åbne land med udpegninger fra byerne. Blandt andet ønskede man også at få dækket nyere tids kulturmiljøer herunder særligt de industri- og havnenære kulturmiljøer.

Arbejdet resulterede i 107 kulturmiljøer, hvilket var for mange. Spørgsmålet var, hvordan man kunne få det kogt ned til 35-40 stk.? Spørgsmålet er, hvordan man griber prioriteringen an?

Input fra deltagerne:

- / Inviter borgerne til møde på det pågældende sted, og tag drøftelsen dér.
- / Prioriteringen kan overdrages til de nye politikere, som inviteres på bustur, så de kan lære kommunen at kende.
- / Se på hvordan kulturmiljøerne kan bidrage til at skabe merværdi, fx med udgangspunkt i relevante temaer i kommuneplanen.
- / Alle kulturmiljøerne, der er kortlagt, bør formidles i et atlas med lækre historier og billeder.
- / Fortællingerne kan også formidles på stedet. Eksempelvis gennem mobilteknologi.
- / Brug materialet til undervisningsmateriale i skolerne, så de unges engagement og viden højes.
- / Man kan uddelegere opgaven med at prioritere til lokaråd og borgergrupper.
- / Brug Arkitekturens Dag til at få input fra borgerne og til at formidle indholdet.
- / Brug museerne til at hjælpe med formidlingen.
- / Omsæt viden til landsbyprogrammer, som kan åbne for nye puljemidler til at implementere handlingerne.
- / Test indholdet på de lokale borgere og brug deres begejstring som pejlemærke til prioriteringen.
- / Tag de lavt hængende frugter
- / Hav så mange parter med som muligt inklusive politikere.
- / Vælg temaer, der vidner om kommunens særpræg og unikke kvaliteter.
- / Vælg dem, der er truede.
- / Vælg de miljøer, hvor der er overlap til andre beskyttelsesområder, og hvor der kan opstå synergi.

2. Case fra Esbjerg om metodeudvikling til store landskaber

I Esbjerg Kommune har man over tid arbejdet på, at få kulturmiljøerne koblet ind i kommuneplanen. Efter et grundigt skrivebordsarbejde, skal man nu i gang med et feltarbejde i de 54 miljøer, som man pt. har udarbejdet. Der er nedsat en arbejdsgruppe bestående af folk, der har arbejdet med både SAVE, KIP og Landskabskaraktermetoden. Alle disse data skal stykkes sammen i kulturmiljøredegørelserne.

Pt. arbejdes der med tre overordnede typer kulturmiljøer: Kulturmiljøer i byerne, i landsbyerne og landskabet. Dette er primært ud fra et hensyn om, at kommunalpolitikere bedst forstår bevaringshensynene, når man taler om landskabet for sig og lands-

byerne for sig. Bekymringen er dog, om de landskabelige kulturmiljøer kan adskilles nok fra rene naturbeskyttelser, og om man kan løsrive eksempelvis de bebyggelser, der typisk knytter sig til det, der i Esbjerg kaldes landsbyens kulturmiljøer, fra eksempelvis marskområderne i det åbne land.

Input fra deltagerne

- / I stedet for at dele landsbyen og marken op, så begynd med at beskrive den store fortælling om marskens udvikling og de bebyggelser, der knytter sig til den. Dernæst kan zoomes ind på de mindre udvalgte samlede kulturmiljøer.
- / Pas på med synlige og usynlige udpegninger.
- / Det er svært at forstå, hvad landskabet rummer af kulturmiljøelementer, hvis det løsrives fra bebyggelserne.
- / Man kan i stedet overveje at udpege de kulturmiljøer, der knytter an til marsken som et tema, hvor man gør meget ud af den store fortælling og kobler flere mindre fortællinger op på den.
- / Brug KIP og Landskabskaraktermetoden i landskabet og læg vægt på SAVE i byer og landsbyer.

3. Case fra Kroppedal om samarbejde mellem museer og kommuner

Kroppedal Museum ønsker mere og tættere samarbejde med kommunerne omkring København, men det er svært at få etableret samarbejdet. Der er flere steder, hvor samarbejdet fungerer rigtig godt som fx i Albertslund Kommune, hvor museet har lavet flere analyser af kommunens kvarterer. Eksempelvis af et af kommunens industrikvarterer, hvor analysen dannede grundlag for en arkitektkonkurrence om ny udvikling og skabte grobund for en udstilling på rådhuset.

Den type samarbejde ønsker museet flere af, men hvordan kan man styrke samarbejdet mellem kommune og museer?

Input fra deltagerne:

- / Der skal skabes en mødestruktur med faste og tilbagevendende aftaler.
- / Der skal laves tematiske netværksmøder, hvor man kan komme i dybden med et tema.
- / Der skal skabes en uformel kontakt, og man skal være på forkant,
- / Politikerne skal være med om bordet. Det skaber ejerskab.
- / Museerne skal undgå at være smagsdommere.
- / Museerne og planlæggerne kan evt. samarbejde om at få etableret et bevaringsudvalg med politikere.
- / Museet kan være repræsenteret i et bevaringsudvalg.
- / Bevaringsudvalget skal sikre en startsum til at kickstarte et samarbejde ml. planlægningen og museet.
- / Det er vigtigt, at kommunen husker, at museerne ikke har mange ressourcer. Der skal afsættes tid og ressourcer, hvis museerne skal løfte arbejdsopgaver.
- / Museerne har adgang til andre puljer end kommuneplanlæggerne. Eksempelvis når det gælder formidling og undervisning. Det skal man reklamere for.
- / Samarbejdet er personbåret, og det handler om at skabe en god relation.